

tott a fagyponthoz alatt. — Nincs a pamirokon se fa, se bokor. Messze a törpefenyőknek is felső határa felett vagyunk. Nincs itt más növény, mint a mocsarak füve és a sziklák moszatja. Télen, mikor negyven fokos hidegek vannak, s a burán rettentő kemény szele végigsivít és fuvolázik Magas-Ázsia szikla-tarajain, pedig de jó lenne egy kis tüzelőfa. Más tüzelő itt nincs, mint a szárított trágya.

Mintha a természet mégis segíteni akarna egy kicsit a pamirok kurgizein, a víz már 85 foknál forr s így könnyebben, gyorsabban fől a pamiron minden. Olyan ritka ugyanis a levegő.

A pamirokon utazás olyan természeti szépségeket, látványokat nyújt, a melyet a Föld semmiféle más vidéke. Nem a szépség mértékét értem ez alatt, hanem a látványosságok sajátosságát. Mert más ám az, ha az ember a Mont-Blanc tetején van, vagy pedig ugyanolyan levegőben és magasságban ingoványos réteken lovagol.

Dr. Prinz Gyula.

A Pálvölgyi barlang.

(1 alaprajzzal.)

Az igazi turista, a ki mindenütt fölismeri a természeti szépségeket, nemcsak a szép vidékeket, hegyeket keresi fel, hol kitűnően meg lehet uzsonnázni, hanem örömmel vállalkozik olyan kirándulásokra is, hol a fizikai fáradság kárpótlása csak a természet titkos erőinek közvetlen szemlélésében nyilvánul. Ama számos természeti szépségek között, melyekben hazánk annyira bővelkedik, első helyen állanak a barlangok, melyek kedvelt kiránduló helyei sok turistának.

A budai hegység alapja triászkorú dolomit és az arra ülededett eocén- és alsó oligocén-rétegek igen alkalmas kőzetei a barlangok képződésének s így nem is kell messzire mennünk a fővárostól, hogy az annyira érdekes cseppképződést minden szépségeivel, változataival szemlélhessük. Több apró budakörnyéki barlang közül a Pál-völgyben, a Guger-hegyben levő barlang az, a mely szövevényes járataival, szép cseppkőképződményeivel leginkább érdemes az átkutatásra, ámbár a barlang bejárása nem tartozik a könnyű feladatok közé.

Eme barlangra ásványgyűjteményem révén vegysegédem, Tödter Gyula úr hívta fel figyelmemet, a ki télen csaknem minden vasárnapját eme barlang bámulásával tölti el. A kis szemüveges német annyit beszélt a barlang szépségeiről és járatairól, míg végre elhatároztam annak meglátogatását és felmérését, a mit háromszori bejárás után el is végeztem.

1910 deczemberben jól neki öltözve a budai expedíciónak, kora reggel a „Kolossy-tér“ megállójától a „Szépvölgyi úton“ jó 1 $\frac{1}{2}$ kilométert gyalogolva a 18. pénzügyőri őrhely mellett letértünk a baloldali dűlőútra, a honnan 200 méternyire van már a régi Holtzspach-féle kőbánya, melyet most az „Egyesült téglá- és cementgyár r.-t.“ bír. A kőbánya a Gugerhegy ÉK. oldalába van vágva, míg az őr háza a

magas „Szépvölgyi úton“ van. (Megjegyzem, hogy Budapest legújabb térképén sem a kőbánya, sem a nagy terjedelmű őrház nincsen megjelölve.)

A barlangba csakis tapasztalt vezetővel, a téglagyár igazgató-ságától kért engedéllyel lehet lemenni, a mit mi is megszerezve, jeltünk meg az őrnél, a hol az én Tödter barátom, a kit ezentúl csak „Julius“-nak fogok nevezni. nagy meglepetésemre elkezdett vet kezödni s engem is figyelmeztetett, hogy csak bujjak bele én is egyikébe a raktáron levő agyagos, sáros ruháknak, mert itt dolog is lesz ám. Kellően neki kosztümirozva, műszereimmel kimentem tanulmányozni a terepet. Az őrháztól balra a hegy lábánál egy kútkávaszerű ajtó zárja el az ÉK-re néző bejáratot. A régi bejárat a lehordott hegy oldalából, az előbbtitől 37 lépésnyire nyílik É. felé. Innen azonban a lejárát csak igen szűk kéményeken át vezet a barlangba s most már nem használják. A bejáratról nyugatra látható egy szintén érdekes, de veszélyes járatú másik barlang bejárata.

A barlang lezárt ajtajánál vártam Juliusra, a ki előbb körülnézett engem, mint élő meteorológiai állomást, a nyakamba akasztott két hőmérővel, kezemben erre a célra szerkesztett szögmérő, rajztömb, gyertya, balyu, „Zollstock“ és még egy bányairánytű s kételyét fejezte ki afelett, hogy én ezeket a nagyobbára törékeny holnikat 20 méternél tovább ép állapotban vihessem így. A legszükségesebb dolgokat nálam hagyva, a hőmérőket gondosan elcsomagolta legföltettebb portékái: a rumos üveg és a törkölypálínka mellé s én ezeketán nyugodt lehettem, hogy a hőmérők nem főgnak az úton eltörni.

Végre az őr felnyitotta a bejárat ajtaját; nem akartam meglepetésemben felkiáltani: egy 32 cm széles, kissé balra dőlt, 35° lejtésű nyirkos sziklarepedés állt előttem, iránya 37°-kal tért el jobbra az iránytű D. irányától. Gyertyát, rajzmappát, szögmérőt és még magamat is tartari egyszerre és még rajzolni is, eleintén szokatlan volt ugyan, de későbben fogaimat is alkalmazva eme műveletek némelyikéhez, nem nagyon vettem észre a polgári élet kényelmeinek hiányát. Két kezemet kítárva, mint egy feszület, átréseltem magamat a 4 méter hosszú hasadékon, miközben elgondoltam azt, hogy milyen lehet még a régi bejárat, ha ez az új jobbik. Másodszeri leszállásom alkalmával egy körülbelül 70 tagú turista társasággal voltam itt (köztük 15, bányamanónak kosztümirozott hölgytag, a kik mindvégig derekasan kiállották az út fáradalmaít), a kiknek nagyrésze még jobban meg volt lepetve a bejáratnál, mint én és a 70 látogató közül csak egy retirált vissza az út elől. (N. B. ennek volt a legnagyobb turista-kokárdája.) A szó szoros értelmében túl esve a bejárat nehézségén, egy magasabb 2 méter átmérőjű kis csarnokba jutunk, melynek falán jól látható a víz koptató hatása s úgy itt, mint az egész barlang területén, számos „Pectunculus“ kagyló borítja a falakat, a héj fésűs bordázata ujjnyira is kimeredezik a lekoptatott mészkősziklából. Hamarjában öt kagylófajt gyűjtöttem össze emlékül a harmadkori tengerfenék üledékéből. Eme kis csarnokból folyton lefelé vezet az út, két lépcsőfokon (mintegy 2 méter magas lehet) lejutunk a kődarabokkal fedett „Előcsarnok“-ba a bejáratról mintegy 11 méternyi távolságban. A tágas

csarnok folyosója még mindig lejtős úton az első állomáshoz, a 4 méter tágas teremben levő „Nagykő“-höz visz. A 4 köbméteres lapos kőkoloncznál a folyosó kereszt alakjában négyfelé ágazik: szemben a „Színház“, jobbra a „Labyrint“, balra a „Kőhid“ felé. Fölösleges holmiainkat itt lerakva, először is balra tartunk a 3 méter széles folyosón. Az út 27°-os lejtőn visz lefelé, néhány méternyi lépcsős bevágások is vannak a talajban a mindinkább meredekebb úton. Jobb oldalt egy alacsony, szűk nyíláson és még szűkebb folyosón, a ki befér, bekúszhat a „Kápolná“-ba, mely egy tökéletesen kerek, $2\frac{1}{2}$ méter széles, 15—20 méter magas üreg, valamikor vízforgatag moshatta ki, falain, is spirális koptatások vannak. A „Kápolná“-ból DNY-ra egy 5 méter hosszú folyosó nyílik, melyet át lehetné törni a nem messze levő „Színház“ felé. Visszakúszva a folyosón, a DK. irányt megtartva a „Nagykő“-tól 15 méternyre az út egy hirtelen meredek lejtővel impozánsan magas és tágas terembe vezet, melynek bal oldalán egy 4 méteres mélység fölött egy kőkoloncz fekszik, ez a „Kőhid“. A terem meredek falai öt felé vezető utat mutatnak, az impozáns teremben hagyva a gyengébb szivüeket, másodszeri kirándulásom alkalmával néhányan „tudományos expedíció“-vá alakulva, Scholtz úr erős kezétől támogatva átmentünk a „Kőhídon“, hogy a terem északi oldalából kiinduló folyosórendszert megjárjuk. A „Kőhid“ nyugati végéből fölvezető meredek folyosó ovális irányban visszavezet a „Kőhid“ ÉK. végéhez és „Nagy körforgalom“ nevet visel. Mi az ÉK-i folyosón 45°-os kapaszkodón törtettünk előre egyenesen északnak, míg egy útvesztőbe nem jutottunk, a melyből nem tudtunk az alattunk levő társasághoz visszajutni. Sok kiabálás, füttyülés, a vezetők sipjelzése után megértettük a mélységben állókkal — azok nagy multságára —, hogy az „expedíció“ eltévedt és vezetőt kér. Nagy örömmre meg is jelent a várt vezető az én Juliusom személyében, még a szemüvege is ragyogott az elégedettségtől, hogy ő a megmentője most az expedíciónak. Csak már a mikor lejutottunk a nyaktörő úton, vettük tudomásul, hogy mi tulajdonképen el sem tévedtünk, csak nem mertük elhinni azt, hogy az az út, a melyen lejutottunk, a poklon kívül máshova is vezetett volna, a mire megmentőnk szerényen megjegyezte, hogy „hátha mégis eltévedtek volna“. A „Kőhid“ terméből még két széles, magas boltozatú, 5 méter hosszú üreg nyílik DK. és DNY. irányban; ez utóbbi 21° emelkedéssel, a végén lezuhant kőtömbök által el van torlaszolva, de szerintem tovább is járható, érdemes volna kítakarítani. Visszatérve a „Nagykő“-höz, a folyosó falát balkéz felől néhol szépen fejlett kalczit jegeczek borítják. Az 1 cm magas, háromélű jegeczek halmazokat képeznek, fényük meg-megcsillan a gyertyavilágnál. Visszahagyott csomagjainkat magunkhoz véve kis pihenő után a „Nagykőtől“ ÉNY-ra vezető folyosón a „Labyrint“ megtekintésére indulunk. Az $1\frac{1}{3}$ méter széles kényelmes folyosó 19 méter hosszú és 30° emelkedéssel vezet hármás elágazású végéhez: jobbra az elég tágas folyosó igen meredeken a régi bejárathoz visz, balról egy borzlyuknagyságú üreg a „Kutyaszorítóba“ és közbul ÉNY. irányban folyton fölfelé kapaszkodva a „Labyrint“-ba lehet jutni, mely szintén a régi bejáratnál lyukad ki.

A „Labyrint“ járata 20 méter hosszú csak, de fel-le, jobbra-balra tekergőzve azt hiszszük, hogy hossza 50 méter. A „Labyrint“ bejáratától 7 méternyire a baloldali falat magasan borítja a folyton lerakódó cseppkő, ötméteres K irányt véve egy szűk kürtön vergődünk fel a „Régi bejárat“ magas boltozatú 7 méter széles termébe. A bejárat 16 méter hosszú, 30° emelkedéssel ÉK-re néz, nagy kőkölönczok szakadnak le boltozatáról, azért veszélyes a rajta való bejárás. Délnyugati végében egy köoszlop alatt vezet le a kijárás egy igen szűk kürtön át a „Kutyaszorító“ melletti fent említett meredek folyosóra. Eme kijárás mellett egy 13 méter mély, kerek nyílású földes szélű szakadék tátong, melybe leereszkedni még létra segítségével sem volna kedvem, mert szélei onladékonyak. A kijárás szűk csatornáján leereszkedve térdem két kiálló szikladarab közé szorult s mivel felküzni már nem bírtam, csak nagy fájdalom és megerőltetés árán tudtam magamat lefelé préselve kimenteni valóban szorult helyzetemből és siettem leszánkázni az agyagos folyosó meredek lejtőjén a „Kutya-szorító“ bejáratáig.

A „Kutyaszorító“-ba a keresztfolyosóból oldalt is vezet egy bejárat, mely a mi általunk megjárt csatornával hurokszerűleg össze van kötve; az egész járat méltán kapta a nevét, mert valóban kutyanak való út, még annak is szoros. Hogy fogalmat alkossak az átjárás nehézségeiről, megemlítem, hogy Julius barátomnak az átkúszását teljesen megakadályozta az oldalzsebében levő egy doboz hölgy-cigarettá, kénytelen volt azt kezében maga előtt tartani és úgy küszni tovább. Természetes, hogy a kezünkben levő gyertyával még világítani is kellett, nekem pedig mérnem és rajzolnom. Az átkelés nem ment minden mulatság nélkül. Az a legkisebb baj, ha valaki leégeti a bajuszát, vagy legjobb esetben sötétben marad, míg lesz annyi helye, hogy gyufát gyujthasson. Ez az út azonban csak 7 méter hosszú, eleinte D irányban vezet 37° emelkedéssel, majd ÉNy-ra fordulva egy 29 méter hosszú, bár alacsony, de az előbbihez mérten széles folyosóval folytatódik folyton lefelé lejtve egy kőülökéig, a melynél egy 2½ méteres mély kútba kell leszállani egy DNy-ra nyíló folyosóba. A „leszállani“ kifejezést úgy tessék értelmezni, hogy a mikor le akarok szállani, a lábam sem éri a földet, a mikor pedig „már leszálltam“, az orrom is éri a földet. Hogy a térkép miként fest az út végén, azt az ezután alapítandó barlang-múzeumban bárki megtekintheti. Itt a folyosó ismét elágazik: É-ra egy mélyedés az „Inczelógó“, mely jobbra-balra elágazva a Scholtz próbán át a „Színházhoz“, illetve a „Plökl-fal“-on át a „Rádiumterem“-be vezet, DNy-ra, a melyen tovább haladunk. A „Tamás-út“ vezet a „Miczi-terem“-be, itt szokás ebédelni és megpihenni. A „Tamás-út“ az „Incze-lógó“-tól mérve 39½ méter hosszú, elején mintegy 10 méternyi részen 46°-os emelkedéssel kell felkúszkodni a „Gusztó-noszogató“¹ csúcsán levő 2 méter magas szik-

¹ Nem találjuk ugyan ezeket a humorosan hangzó elnevezéseket távolról sem megfelelőeknek és pedig annál kevésbé, mert tudomásunk szerint az itt említett nevekkel megjelölni kívánt barlangrészeknek más neveik is forgalomban vannak, de közöljük őket, hogy reájok addig is utalás történhessék, míg hivatalosan alkalmasabb elnevezésben részesülnek. Szerk.

lára, melyet egy megrongált stalagmitről „Disznófej“-nek neveznek; innen az út a 00 és a „Kupolá“-n át 29°-os lejtővel visz tova és kényelmesen járható. Az úton meglehetősen erős légvonatot érzünk, mely valószínűleg a „Kupolá“-n át áramlik ki a barlangból s a folyosó végén levő „Konyha“ és „Dohányzó“-nak nevezett részekből a füstöt is mind kiviszi. A „Kupola“ környékén sokszor lehet látni alvó denevérek csoportját, külön a fekete, külön a vörös színűeket. Ezek az állatok vagy a „Mozgó kő“ feletti magas kürtön, vagy a „Kupolá“-n át jutnak a barlangba. Turista szempontból a barlangnak ez a része a legérdekesebb, azért leírásával is bővebben kell foglalkoznom. A 3 méter átmérőjű magas boltozatú terem szintén tipikus kereszt-folyosó épp úgy mint a többi terem, falait mindjárt baloldalt folytonosan képződő cseppkőburkolat fedi be; a bejáráttal szemközi fal jobb sarkában áll a szép magatartású „Méhkas“ csaknem 2 méter magas stalagmitja, mely fölött stalaktitokkal borított a fal. A terem bal oldala félköralakúan bemélyed, mely mélyedés magas padmalya ebédülőhelyül szolgál, boltozata szintén rakva van cseppkőképződményekkel. A terem D felé kiszélesedő részében két igen szép cseppkőformáció áll, a „Teknősbéka“ és mellette a „Szobor“ stalagmitjai, melyek mögött DK irányba a „Pincze“ nevezetű üreg, DNY-ra a szűk „Piller-járat“-on át a „Nusi-terem“-be vezető út nyílik. A „Nusi-terem“-be tanácsos arcczal felfelé fordulva bekúszni, hogy 65 cm magas, 2 méter átmérőjű üreg stalaktitokkal borított mennyezetében gyönyörködhesünk; az alacsony boltozatról lefelé növekedő cseppkővek idővel egészen be fogják tölteni ezt az üreget. Ebéd után a „Miczi-terem“-ből ÉNy felé a 3 méter széles „Cabaré“-n át folyton felfelé haladva az első elágazás balfelől a „Károly-medencze“, melynek mélyen fekvő teknőjében mindenkor édes víz található. Innen meritenek főzővizet az ebédkészítéshez a kirándulók. Hogy a víz, mely oly magas mérszrétegen szűrődik át, mint a barlang felső fala, feloldott meszet mégsem tartalmaz, a cseppkőképződés természetével magyarázható. A víz a meszet a kőzetből mint szénsavas meszet csak akkor oldja ki, ha egyidejűleg szénsav is van a vízben; a vizoldat tehát méshydrocarbonátot tartalmaz. Ha ez az oldat vékony rétegben lefolyik a sziklán, a meszet oldva tartó szénsav eltávozik, a vízből vékony mérszréteg rakódik le s maga a vízcsepp tisztán esik le és gyűl össze. A lassanként lerakódó mérszrétegek alkotják a legkülönbözőbb cseppkőalakzatokat évtizedek és évszázadok alatt. A mit a víz tehát egyik helyen a méshkőből kiold s maga után üreget alkot, azt a méshmennyiséget másik helyen cseppkő alakjában ismét lerakja. Így folyik ez a romboló és építő munka már évezredek óta.

A „Károly-medencze“-től jobbra egy oldalfolyosó elején tátong egy mély üreg, mely függőlegesen lefelé vezet a „Rádium-terem“-be. A mérőszinor eme terem magasságát 22 méternek jelezte. Julius elbeszélése szerint eme üregbe kötélben leereszkedett pár évvel ezelőtt egy turista, társa pedig fent maradt a nyilásnál. A kötél azonban nem ért le az üreg fenekére, de a megdölgő fiatal ember leugrott a fenekére, gyerityája azonban elaludt s a kötelet sem érthette már el a kezével, tár-

sának kiáltott tehát fel gyufáért. Ez ledobja az egyetlen doboz gyufát a mélységbe, azonban szerencsétlenségre a gyufa vízbe esett s használhatatlanná lett. A fent levő turista: Schremar Károly, a „Tamás út“-on és „Inczelógó“-n át sietett társa segélyére, az „Inczelógó“-n túl, a „Mozgó kő“ táján azonban oly szerencsétlenül csúszott el, hogy gyertyája elaludt. Sötétben maradtak tehát mind a ketten s társa segélyére sem siettetett, hanem óriási küzdelem árán fölkúszott a „Mozgó kő“ feletti 38 méter magas kürtőn a szabadba s éjfél után tűzszerszámmal és kötelekkel sietett kétségbeesett társa segélyére.

A „Rádium-terem“ből alól az út a „Jordán-fal“ és a „Plökl-fal“ kapaszkodóin át visszavezet az „Inczelógó“-hoz, az emelkedés átlag 35° magas. Az utat magát eddig még nem jártam be s azt leírás után rajzoltam be pontozott vonallal a térképbe.

Utunkat folytatva ÉNy irányban a folyosó bal oldalát borító cseppkőképződmények közül a vastag „Elefántormány“, majd a 41° emelkedésű kapaszkodó falán a „Niagara“ érdemelnek említést. Ezen képződmények elhagyása után a mindig meredekebb úton, melyet „Ödönpróbá“-nak neveznek, egy kisebb visszaforduló folyosóba jutunk, ez a „Kis körforgalom“. Tovább menve az út 35°-os lejtővé alakul s egy szűk nyíláson át agyaggal fedett alzaton a „Bekey folyosó“-ba jutunk, melyben nyáron víz szokott összegyülni. A folyosó falán meg is látszik a lerakott iszap különböző magassága. Itt a folyosó már nem járható, Bekey úr megkísérelte robbantás által utat törni előre, de az eredményről még nem tudok beszámolni. Némelyek szerint a folyosónak ezen ága összeköttetésben állana a Solymáron levő barlanggal, ennek megállapítása rendkívül emelné a barlang érdekességét. Visszatérve ismét a „Miczi-terem“-be, az ott felfüggesztett hőmérő 1910 decz. végén 9.6° C meleget jelzett, másodszori leszállásomkor 10.3° C volt a temperatura (1911 szept. 10), az ingadozás a téli és őszi hőmérséklet között 0.7° C. Összeszedve magunkat Juliusszal még megbeszéltem a megjárt utak topografiai helyzetét, visszamentünk a „Tamás-út“-on az „Inczelógó“-hoz. Valóban a levegőben lógva kell leereszkedni a 6 méteres úton csaknem függőleges irányban. A baloldali folyosót, mely a „Rádium-terem“-be vezet, gyertyáink élettelen volta miatt nem mertük megjárni, nehogy a sötétben maradva, nekük is a „Mozgó kő“ kürtőjén kelljen a napvilágra kapaszkodnunk. Kis kanyarulattal a jobboldali folyosóra tértünk, mely a „Kornél-kémény“-en át balra DK irányba visz. A 65.5° esésű kémény oly mély, hogy az alattam álló Juliusnak spárgára kötve kellett leeresztenem a hátzsákomat, magam pedig, a szögmérőt fogaim közé szorítva minden kapaszkodási tudományomat összeszedve kezdetem lefelé ereszkedni. Egyrészt az ebéd után elfogyasztott tea (sok rummal), másrészt a már kiállott fáradsalmak annyira elbágyasztottak, hogy minden erőlködésem daczára egyensúlyt veszítve egyenesen Juliusra zuhantam. Gyertyáink természetesen elaludtak s mukkani sem mertem a réműlettől, mert nem lévén dohányos ember, gyufa nem volt nálam s élénken volt még eszemben a „Rádium-terem“ esete. De kellemesen hallottam Juliusnál megzörrenni a gyufaskatulyát, pillanat alatt világos lett

s a sápadt gyertyafénynél két sáros, szintén sápadt arc meredt egymásra. Fogínyem vérzett, kezem feje kissé meghorzsolódott, a szögmérő pedig használhatatlanná lett, de szerencsémre egy bányairánytű volt még tartalékul nálam, melylyel az út hátralévő részének irányát megállapíthattam. Ezen epizódon átesve, nevetve folytattuk az utat vissza a „Szinház“ felé, mely a „Kutyaszorító“ folyosója alatt azzal párhuzamosan haladva vezet. A folyosó eleje igen szűk és 50° lejtésű, alig bírjuk magunkat a sziklarepedésből alakult vízmosásos folyosón, melyet „Scholtz-próbá“-nak neveznek, átpréselni, ez a „próba“ 5 méter hosszú és csak 30 cm széles. Az út további része magas falak között mintegy 20 méter hosszú és 80 cm széles, a falak tisztán mutatják a víz koptató hatását. A 20-ik méternél hirtelen emelkedéssel két bástya állja el az utat, az alsó 2 méter magas, ezen pedig áll a 4 méteres igazi „Bástya“. Első utam alkalmával csak két, illetve négy lábon másztuk meg a veszedelmes utat, harmadik leszállásom alkalmával egy előbb itt járt turistacsapat létrákat hagyott e helyen s most valóban csodálkoztam magamon, hogy ezelőtt ide létra nélkül is fel bírtam jutni. A „Bástya“ tulsó fele már csak $1\frac{1}{2}$ méter magas, melyről gyerekjáték volt lejutni. Eme helytől még 8 métert haladva, végre eljutunk a „Szinház“-ba vezető $5\frac{1}{2}$ méter magas, 45° meredek kapaszkodóhoz, mellette csaknem egyenesen fölfelé egy tágas kiértő szintén a „Szinház“-ba nyílik fel. A „Szinház“ háromszögalakú, 20 méter magas impozáns terem, déli nyúlványát „Rókalyuk“-nak, ÉK-re néző 11 méter magas kijáróját „Páholy“-nak nevezik. Első utam alkalmával a magas és csaknem függőleges falú kijárón kötelen kapaszkodtunk fel, legutóbb azonban a tágas kiértőn át létra volt fektetve, melyen borzongva bár, de örömmel siettem fel, hogy az expedíció már véget ért. A „Páholy“-ból az út ÉK-nek visz a „Nagykőhöz“, baloldalt egy üreg előtt egy szép stalaktit, az „Orgona“ áll, ez a képződmény legutóbbi utam alkalmával nagyon meg volt rongálva, vízszintes, friss repedései oly nagy méretűek, hogy más erő mint a földrengés, nem idézhette azt elő.

Az 1911 július 8-iki kecskeméti földrengés előtti napon Schaumbach vegyész ismerősöm járt lent s akkor ő az „Orgoná“-t épnek találta, most pedig nemcsak az „Orgona“, hanem a „Szinház“-ból a „Nagykő“-höz vezető út boltozata is annyira repedezett volt, hogy futva igyekeztünk ki a folyosóból. A „Páholy“-ból D és DK irányba még két vak folyosó nyílik, a déli folyosó mintegy 10 méter hosszú és 4 méter széles, eléggé magas. A fárasztó út végén már teljesen elfoglalta figyelmemet a napvilág utáni vágy meg az affölötti öröm, hogy méréseim annyira pontosak voltak, hogy a rajzon a kivezető út iránya pár fok híján tényleg a „Nagykő“-höz vezetett vissza.

Egy erőteljes „Halló“ után a bejárat ajtaját felnyitották s benyomásainkat elmondva egymásnak, mosakodtunk meg az örnél s vettük magunkra ismét régi formánkat. A barlang összes járatainak hossza közel 400 méter, legmélyebben fekvő pontja a „Bástya“ alapzatánál van. Ha reggeli 9 órakor száll le valaki, ebédidőre a „Miczi terem“-ig eljuthat, a hol $1\frac{1}{2}$ órát töltve, a többi látnivalók megtekintése után

$\frac{1}{2}$ órákor már ismét napvilágon lehet. Az útra legalább 6 gyertyát tanácsos vinni.

(A mellékelt térképen az utak hosszúságai vetületileg vannak ábrázolva, mert másképen az alaprajz eltorzult volna s az irányok nem feleltek volna meg a valóságnak. Egy 30° -os lejtőjű és p. o. 20 méter hosszú út hosszúsága eme vetületben csak 17 méter, a mely körülmény figyelembe veendő.)

Kazay Endre.

Egyesületünk nagyváradai vándorgyűlése.

(1911 június 3—5.)

(Három képpel).

Egyesületünk f. é. június hó 5-én tartotta meg kirándulásokkal kapcsolatos vándorgyűlését Nagyváradon és pedig fényes sikerrel.

A kiránduló társaság zöme dr. Thirring Gusztáv vezetése alatt f. é. június 3-án indult Budapestről s alkonyatkor ért Nagyváradra, hol a kék-sárga karszalagos fogadó bizottság élén Kőszeghy József városi főmérnök, a nagyváradai Sportegylet elnöke üdvözölte az érkezőket. A társaságot a város fogatai röpitették be szállásukra. Minden fogatra jutott egy fűrge rendező, ki bevonulás közben magyarázatokkal szolgált. Az elszállásolás a Rimanóczy-szállóban történt, hol a turisták kedvezményes ellátásban részesültek.

Már a bevonulásnál nagy és kellemes meglepetés érte a vándorgyűlésre érkezőket a város külsejét illetőleg, mely meglepetés csak növekedett, mikor tagjaink a belvárosba értek.

Néhány évtized előtt vidéki városaink még nem ragadták el a nagyvárosi élet eleven és színes forgatagából vidékre rándult utast s nem volt egész alaptalan a fővárosi embernek az a megcsontosodott felfogása, hogy Budapesten kívül alig van valamire való városa Magyarországnak. Az utolsó néhány évtized alatt vidéki városaink java része óriási változáson ment át. A gyalogjárókat, sőt kocsitakat is aszfaltolták, a várost csatornázták, vízvezetékét, villamos világítást rendeztek be, a közlekedés könnyítésére villamos vasutakat építettek, szép templomokat, színházakat, bérpalotákat emeltek. Minderről a pesti ember alig tud s ha hall is róla, nem hisz benne s Mucsára gondol. Ha aztán egyszer egy kis vidéki körútra indul, csodálkozásra nyílik ajka s kénytelen bevallani, hogy nem hitte volna, a mit lát.

Ma már — hála a magyarok Istenének — sok városunk van, melyekben egészen modern nagyvárosi élet lüktet, melyek intelligenciájukkal, élénk forgalmú üzleteikkel, kulturális intézményeikkel metropolisai, gócpontjai a vidék kulturális és gazdasági életének.

Ezek közé a hirtelen fellendült vidéki nagyvárosok közé tartozik Szent-László városa: Nagyvárad is. Az egész város ki van aszfaltozva, a gyönyörű utcákat palotasorok szegélyezik, kertekkel, parkokkal, világítása fényes, kultúrtényezői modernek, üzleti élete nagyvárosi, forgalma, sőt éjjeli élete eleven, mozgalmas. A nagyváradiak újabban